

Ahlmann-Skolen 1908

ARKIVNYT udgives af foreningen
Lokalhistorisk Arkiv for
Dybbøl, Ulkebøl og Sønderborg

Ansvarshavende redaktør
Knud Erik Sørensen

Redaktion og layout
Solvejg Mathiesen Ravn

Kontakt

Adresse
Sønderborg Kaserne,
Gerlachsgade 5, 6400 Sønderborg

Telefon i åbningstiden
7443 2710

Lokalhistorisk Arkiv Sønderborg

E-mail:
sonderborgarkiv@gmail.com
www.sdbglokalararkiv.dk

 @sdbg.arkiv

Lokalhistorisk Arkiv Ulkebøl
E-mail: arkiv@ulkeboelarkiv.dk
www.ulkeboelarkiv.dk

 @ulkeboelarkiv

De to arkiver er medlemmer
af *Sønderborg Kommunes*
Lokalhistoriske Arkivsamvirke, SKLA
www.skla.dk

Åbningstider

Lokalhistorisk Arkiv Sønderborg

Mandag: kl. 9.00 til 12.00
Onsdag: kl. 15.00 til 17.00

Lokalhistorisk Arkiv Ulkebøl

Mandag: kl. 14.00 til 16.00
Tirsdag: kl. 10.00 til 12.00

Foreningens bestyrelse

Formand
Knud Erik Sørensen

Næstformand
Jette Westphal

Kasserer
Knud Kylling Petersen

Sekretær
Conny Grenaa Philippsen

Medlemsansvarlige bestyrelses-
medlemmer

Hans Jørgensen

Lilly Laursen

Poul Madsen

Suppleant
Herluf Chr. Jensen

Arkivleder Sønderborg
Per Thomsen

Arkivleder Ulkebøl
Helene Petersen

Medarbejderrepræsentanter
Conny Grenaa Philippsen
Jette Westphal

Referater

Referater fra generalforsamlingen
kan downloades fra arkivernes
hjemmesider.

Referat fra sognerådsmøde 1970

År 1970, den 31. marts, kl. 16.00, holdt sognerådet møde.

Alle medlemmer var mødt.

Der forelå ikke egentlige sager til behandling, men mødet afholdes i forbindelse med lukningen af kommunekontoret og dermed for at markere, at kommunen fra den 1. april 1970 er ophørt som selvstændig enhed, idet den sammenlægges med Sønderborg og Dybbøl kommuner til en ny Sønderborg storkommune.

I mødet deltog det administrative personale og pressen.

Sognerådsformand Jørgen Boysen rettede en tak til sogneråds-kollegaer og de ved kommunen ansatte for vel udført arbejde samt takkede pressen for velvillig indstilling og omtale.

Kæmner Louring-Andersen rettede på de ansattes vegne en tak til sognerådet for godt samarbejde samt til medarbejderne i administrationen for dygtigt og ihærdigt arbejde.

Sognerådsmedlem Hans M. Jepsen takkede for "læreårene" i sognerådet og fremdrog minder fra sognerådsarbejdet. Han takkede personalet for deres indsats i kommunens tjeneste og for dets måde at modtage borgerne på, ligesom han takkede sognerådskolleger.

Mødet hævet kl. 16.35.

Sognerådet 1966-1970

Formand J. Boysen, Arthur Müller, Hans M. Jepsen, Bodil Knudsen, Anne Kathrine Møller, Hans-Martin Jørgensen, Marie Kuntz, Ludvig Renicker, Peter Iversen.

Administration: Kæmner P. Louring-Andersen, ingeniør Henry Dehlbæk

Det sidste sogneråd i den gamle Ulkebøl Kommune

Tyske flygtninge i Sønderborg

Ved generalforsamlingen marts 2023 holdt den lokale forfatter *Karsten Skov* et foredrag om tilblivelsen af de tre romaner, *Knacker*, *Enkeland* og *Under samme måne*.

Alle tre romaner har et lokalt, fiktivt univers, men bygger ovenpå en solid historisk fortælling og kerne.

Under samme måne bygger på en historie fortalt af to af de centrale personer i romanen til forfatteren mere end et halvt århundrede efter begivenhederne, og forfatteren har desuden samlet viden om begivenhederne og tiden i den almindelige historiske litteratur.

Historien er, at en ung pige i februar 1945 kommer med sin mor til Sønderborg som flygtning fra Østpreussen under de dramatiske begivenheder i forbindelse med de sovjetiske styrkers fremmarch.

Under flugten har de kørt, gået, sejlet og til sidst kørt i tog under udfordrende betingelser og er stærkt udmattede ved ankomsten midt i februar.

Ved ankomsten får de plads på en af byens skoler sammen med mange andre, men snart får de tilbudt bolig og ophold hos en familie i det tyske mindretal.

Den tyske besættelsesmagt havde pålagt mindretallet at hjælpe til med flygtningene, og på den måde kommer den unge pige i kontakt med en ung mand fra mindretallet, og de gennemlever så et forår og en sommer, hvor de tilbringer så megen tid sammen som muligt.

*Tyske flygtninge venter ved Sønderborg banegård
Billede fra Museum Sønderjyllands
Mediearkiv. Fotograf Robert Buchard*

Men først på efteråret er det slut, da den unge pige og hendes mor flyttes til Oksbøl, hvor en meget stor lejr er under opbygning.

Her kommer de så til at tilbringe resten af deres flygtningetid i Danmark i en kæmpelejr/by med boliger, skoler, forretninger, et teater og andre fritidsmuligheder og en kirke. Men lejren er lukket, og der er forbud mod kontakt mellem flygtningene og den danske befolkning. Og de to unge mister kontakten.

Mønstret i romanen følger hermed den almindelige historie for de tyske flygtninge i Danmark i tiden omkring afslutningen på anden verdenskrig og besættelsestidens ophør.

Til belysning heraf bruger jeg Sønderborg som eksempel.

De første tyske flygtninge kom til Sønderborg midt i februar, formentlig d. 14. februar 1945. De kom med tog. Det drejede sig om 1.000 personer, mest kvinder og børn og ældre mænd. De havde været længe undervejs fra Østpreussen med mange forhindringer på grund af krigshandlingerne i forbindelse med den sovjetiske offensiv. Så flygtningene var både udmattede af rejsens strabadser og de mange dramatiske og kaotiske situationer undervejs.

Der kom flere med tog, men i løbet af marts måned gik togtrafikken i det nordlige Tyskland i stå. Herefter var der kun mulighed for at komme væk med skib og lange strækninger til fods mellem mulig-

*Tyske flygtninge på havnen ved Solo
Billede fra Lokalhistorisk Arkiv
Sønderborg*

*Skibe med tyske flygtninge i
Sønderborg Havn*

*Billede fra Museum Sønderjyllands
Mediearkiv. Fotograf Robert Buchard*

hederne for at finde et skib. Den tyske marineledelse havde beordret skibenes mandskab til at hjælpe flygtningene med transporten, men en egentlig organisering fandt ikke sted på grund af de kaotiske forhold henimod krigens afslutning.

De tidligst ankomne flygtninge blev for hovedpartens vedkommende privat indkvarterede, men efterhånden som der kom flere, blev de tyske myndigheder nødt til at oprette foreløbige lejre.

Ved den tyske besættelses ophør var der i Sønderborg Luftværnskreds 6.754 flygtninge. Af disse var de 4.254 indkvarteret i lejre i Sønderborg by, inklusiv skibe i havnen; 800 var indkvarteret rundt om på Als, enten privat eller i lejre, og 1.700 var privat indkvarteret i Sundeved.

4. maj 1945 lå der desuden i havnen skibe med endnu 8.000 flygtninge. Disse skibe fik ikke lov til at lægge til og måtte sejle videre til nordtyske havne.

Hvad var det så for bygninger der havde været inddraget til foreløbige lejre både før og efter besættelsen.

Det kan følgende lille oversigt, der tager udgangspunkt i situationen ved flygtningeadministrationens overgang til Danmark, belyse:

Bygning	Brugt i perioden	Antal m ²	Højeste antal personer
Ahlmann Skolen	Maj-august 1945	1.942	780
Askovhus Hertug Hans Vej	Maj 1945-februar 1946	1.025	140 → fra august 1945 lazarret (128 sengepladser)
Frimurerlogen Herman Bangs Gade 5	Maj 1945-januar 1946	350	130
Haus Adalbert Helgolandsgade	Maj 1945-juni 1947	372	250
Hertug Frederik Skole Kirke Allé	Maj 1945-februar 1946	746	372 + skole
Hotel Alhambra	Maj 1945	400	?
Hotel Strand	Maj 1945-april 1946	?	220
Håndværkerskolen Søndre Landevej	Maj – december 1945	1.240	550
Jugendheim Ringriervej/Ahlmannsvej	Juni-juli 1945	130	52
KFUM Løkken 12	Maj- december 1945	372	150
Ringrider-, ridehal	Maj-juni 1945	?	240
Sct. Jørgensskolen	Maj-august 1945	833	314
Statsskolen	Maj-oktober 1945	1.783	712

Denne oversigt fortæller kun om bygningernes brug fra maj 1945.

En nærmere gennemgang af bygningerne kan vise noget om brugen før besættelsens ophør. Hvis vi tager Ahlmann Skolen som eksempel:

Skolen havde under besættelsen været lukket i kortere perioder på grund af brændselsmangel. I januar 1945 rykkede også Statsskolen ind i Ahlmann Skolens bygninger, så der blev trangt. I februar måtte skolen lukke på grund af mangel på brændsel og senere rykkede Ahlmann Skolens elever og lærere sammen med Statsskolens elever og lærere ned på Sct. Jørgensskolen, hvor der så var samlet tre skolers elever og lærere. Herefter blev Ahlmann Skolen brugt som flygtningecenter.

De andre bygninger var i samme omfang blevet brugt til krigsformål og det, sammen med flygtningecentrenes nærhed til byen, skabte en vis uro. Flygtningene opførte sig ikke altid som "gæster", og det skabte en vis debat. Da de kvindelige tyske flygtninge begyndte at solbade på Statsskolens græsplæne, blev man eksempelvis nødt til at forbyde det.

Man skal tænke på, at Sønderborg ikke var nogen stor by. I 1940 var byens indbyggertal 13.602 over for flygtningenes antal maj 1945 på 4.254.

Som andre steder i landet satsede man derfor på at danne større lejre uden for byerne. I Sønderborg blev det Hørup Klint, hvor tyskerne både i første verdenskrig og anden verdenskrig havde lagt militære anlæg, som nu blev udbygget og indrettet til en flygtningelejr med en forventet kapacitet på 2.000 personer. Samtidigt kunne lejren indhegnes, sådan at man forhindrede, at flygtningene havde kontakt med den danske befolkning. Lejren var også bevogtet.

Den forventede kapacitet blev dog aldrig nået. På grund af forskellige problemer med lejren, især kloakproblemer, tog det tid at udbygge lejren og først i 1946 nåede man op på det højeste antal, 1.357 personer.

Denne model brugte man også på den egn i Midtjylland, hvor jeg er vokset op. Her anlagde man tre lejre på et areal på Karup Flyveplads, som var blevet bygget af tyskerne under besættelsen.

De tre lejre Gedhus, Grove og Pilhus rummede tilsammen i starten af 1946 20.000 flygtninge og var indrettet som selvstændige byer. Selv om lejrene lå forholdsvis langt fra anden bebyggelse var de indhegnede og bevogtede.

Og modellen nåede så et højdepunkt med Oksbøllejren, som blev den største opsamlingslejr i Jylland og nåede op på et indbyggertal på 36.000.

Knud Erik Sørensen, formand

Litteratur

Karsten Skov: *Under samme måne* (Forlaget Hovedland 2020).

Leif Hansen Nielsen: *Tyske flygtninge i Nordslesvig 1945-1948* (Skrifter udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland, nr. 108, Aabenraa 2013).

Claus Bjørton: *Ahlmann Skolen på toppen* (Sønderborg 2007).

*Historiske billeder fra
Oksbøl-lejren*

Udflugt til Museet FLUGT 2023

Den 13. maj var der udflugt for foreningens medlemmer til Museet FLUGT i Oksbøl.

FLUGT fokuserer på de tyske flygtninges historie, men i høj grad også på de flygtende, Danmark siden har modtaget fra andre verdensdele.

Frokosten blev spist på Faaborg Kro i Årre.

Deltagerne i udflugten samlet foran indgangen til den ikoniske forhal, som i en flot konstruktion binder de oprindelige bygninger sammen

*Vi indtog en dejlig middag i den gamle privilegerede Faaborg kongekro i Aarre
Fotos: Finn Villekjær*

Sønderborgs kreds-ringriderfest

7., 8. og 9. juli 1912 holdt Sønderborg kreds-ringriderfest for 25. gang. I den anledning blev der udsendt et skrift, som havde C. Maibøll som forfatter og blev udgivet af J. Rasmussen, Sønderborg.

Festschriftets titelside

Som i alle bøger på den tid er der en side til tysk og en til dansk, til sammen er der et helt festskrift.

Alle rettigheder forbeholdes, og eftertryk, også i udtog, er forbudt. Alligevel kan vi bringe et uddrag, fordi Susanne Mikkelsen, Ulkebøl, fandt et eksemplar af festskriftet imellem sine forældres papirer. Dette er kommet i vor besiddelse, og herfra kan vi citere:

Ringridningen har sit udspring i middelalderens ridderkampe. Hvornår denne idræt har fået hjemsted i Nordslesvig, kan ikke siges med sikkerhed, men det kan fastslås, at ved det nittende århundredes begyndelse var der i flere byer og sogne ringriderforeninger, som

havde bestået i lang tid og hvert år holdt deres fester.

På Als, Sundeved og vel også i andre egne af Nordslesvig fandt der i det forløbne århundrede ofte ringriderfester sted. I Sønderborg oprettedes i 1877 et Ringrider-Corps, som bestod indtil 1886. Eduard Holst var formand, og foreningen holdt først sine fester på den gamle militær-eksercerplads på Ladegårdens mark. I 1885 og 1886 ved Kurhuset. I 1887 var der ikke nogen fest i Sønderborg.

Året 1888 bragte den første kreds-ringriderfest i Sønderborg. Ridebetingelserne er de samme som altid: ringen bør tages i rask galop og hesten må holdes i galop til den hvide pæl, som findes ved enden af ridebanen og så videre.

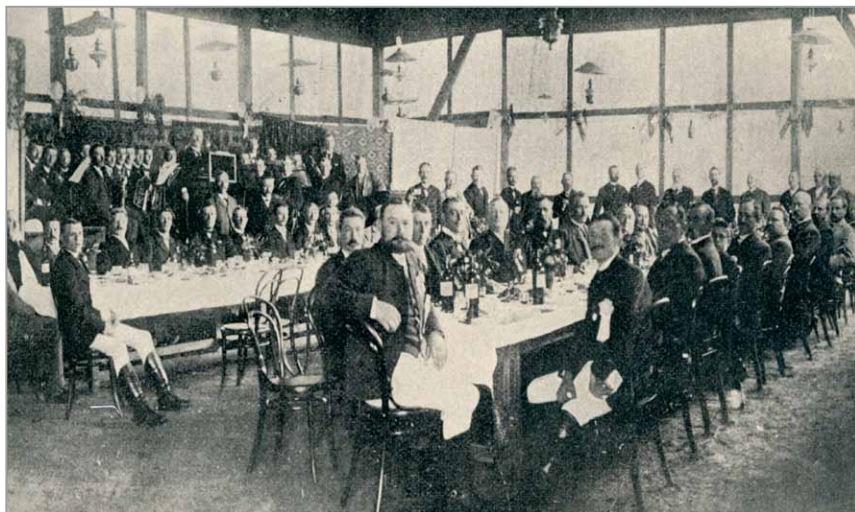
Kreds-Ringriderfestens første festtog gennem byen 1888

Den første fest fandt sted 22. og 24. juli 1888, og komiteen havde held med sig: Der meldte sig over hundrede ryttere, og præmiernes antal måtte forøges fra fem til tolv.

Efter 45 omgange proklameredes H. Magnus af Vollerup med 17 ringe til dagens konge. Efter endt ridning ledsagedes kongen til hans kvarter, en skik som man senere er kommet bort fra. I den første kreds-ringriderfest deltog der i alt 282 ryttere, der var mødt henved 9000 deltagere, og der opnåedes en indtægt på 2500 Mark. Adgangstegnene for voksne kostede 20 pfenning og 10 pfenning for børn. Af overskuddet modtog Sygehusforeningen 400 Mark og 173 Mark henlagdes til et reservefond.

I 1889 førtes hundreder af gæster til Sønderborg, og de så kampene udfægtedes i seks ridebaner mod fem i 1888. I 1890 led ringriderfesten under det ubestandige vejr, men i 1891 var der for første gang over 10.000 tilskuere. I den femte fest 1892 var over 15.000 personer, og på hovedfestdagen kæmpede 114 ryttere i de seks ridebaner om de værdifulde gevinster. Overskuddet på 500 Mark tilfaldt i det år for første gang fonden til fordel for et hjem for gamle mænd.

De fem første fester samledes i alt 1031 ryttere, og festpladsen havde været besøgt af 50.000 personer.

Festfrokosten 1897

Den tiende fest i 1897 havde et udmærket forløb, og forfatteren Hermann Hejberg fra Slesvig var mødt for at levere en skildring af den store nordiske folkefest.

Småbanen på Als, som nu også blev en god støtte for festen, havde i de tre dage en indtægt på 2449,95 Mark på personbefordringen. Banen havde dengang en månedlig indtægt af henved 12.000 Mark.

I de senere år havde de yngre og yngste ryttere taget næsten alle præmier, og derfor blev der til den trettende fest indført præmier for ryttere over 30 år. Den femtende fest havde Hans Clausen, Ulkebøl, som for første gang deltog i ridningen, som vinder af to smukke sejre. Før den attende fest var den gamle festplads undergået en større forandring, da den nye Adalbertgade (Helgolandsgade) blev anlagt. I 1908 var det den sidste fest på den gamle plads, og i 1909 blev den nye festplads med den smukke festhal ved Kejser Vilhelm-Alleen (Kongevejen) indviet. Der var omtrent 10 tønder land, som byen havde overladt til foreningen til fri afbenyttelse.

I 1910 fik byen til kreds-ringriderfesten besøg af henved 40.000 personer, og de ægte indianere gav festtoget en smag af det vilde vesten. Den 24. fest bragte en flyvning, som varede 41 minutter, takket være en overingeniør ved marinen ved navn Loew, der i lang tid havde været indehaver af en verdensrekord for flyvning med pas-

sager over havet. I 1911 tog et berliner-firma et kinematografisk billede af festtoget og livet på festpladsen, og det bragte Sønderborgs navn vidt omkring i verden.

Den 25. kreds-ringriderfest fik at udmærket forløb med over 45.000 besøgende.

Bogen slutter med at kreds-ringriderfesten har udviklet sig fra en lille begyndelse til en stor og folkelig foranstaltning. Den imødeses med stor interesse helt til Kiel og på de danske øer. Det siges med rette, at kreds-ringriderfesten i Sønderborg er den største folkelige rytterfest indenfor Tysklands grænser.

Nu er der gået mere end 100 år, og ringriderfesten kendes i dag stadig, som den blev organisatorisk stiftet i 1888. Med deltagelse af op mod 500 heste og ryttere og omkring 40.000 besøgende er begivenheden landsdelens største rytter- og folkefest.

En af festens højdepunkter er mandagens herrefrokost med deltagelse af godt 1400 mænd. I år blev Ringriderfesten udvidet med også at omfatte en damefrokost, og ansvaret for den nye aktivitet blev placeret i en damefrokost-komite, hvis formand var en kvinde.

Det er første gang siden 1888, at en kvinde får sæde i hovedkomiteen, men hun får ikke adgang til herrefrokosten.

Jette Westphal, Ulkebøl

Indehavere af medaljen for 20 års medvirken 1912 C. Möller, Cathrinelund, Hans Höi, Vollerup, og Andreas Möller, Sønderborg

Præstegårdsladen i Ulkebøl

Da pastor H. W. Krog-Meyer tiltrådte som præst og flyttede ind i præstegården på Bjørnemosen 1 i 1831, var det hans plan at opføre en stor grundmuret lade med granitsokkel og helvalmet stråtag. Den blev opført samme år. Laden blev indrettet med hestestald, svine-stald, kostald, lade og lo.

Heste og folk foran præstegården ca. 1910

I 1855, da synsmændene var nede at se på præstegården, fik de en stor overraskelse. Der var opført en ny bygning, som åbenbart var betegnet som "et skur", men i virkeligheden var der tale om en helt ny lade, opført i

bindingsværk og stråtækt til en samlet udgift på 1033 rigsdalere, 4 mark og 8 skilling.

Til bindingsværket var blandt andet brugt 61 alen egetræ, 61 alen fyrretræs-løsholter, 134 alen fyrretræsstændere samt 208 alen fyrretræ til skillevæggene. Arbejdslønnen beregnedes til 290 rigsdalere og udgjorde godt en fjerdedel af den samlede sum.

Det var ikke muligt for synsmændene, at få noget at vide om laden, "da præsten ikke var hjemme for at give de fornødne oplysninger desangående." De øjensynligt sure synsmænd fastslog, "at dette byggeri var menigheden uvedkommende og måtte ske for præstens egen regning." Krog-Meyer søgte imidlertid om, at det måtte

Den fredede lade fra 1855

lægges til præstegården, og allerede 16. december 1855 bevilligede en kgl. resolution, at "skuret" som synsmændene stadig kaldte det, blev købt og

lagt til præstegården, mod at gælden, der skulle afdrages over 16 år, lagdes på embedet.

Laden blev anvendt som avlsbygning og stald for præstegårdsforpagteren i ca. 100 år.

Efter 1940 var laden i en årrække udlejet til fem af områdets husmænd. Disse havde hver deres afsnit i laden til opmagasinering af kornneg, som de i fællesskab tærskede om vinteren.

Luftfoto ca. 1950

Dette samarbejde fortsatte frem til 1955, hvorefter laden blev brugt som oplag for præstegården, kirken og andre, for eksempel var en større del af laden udlejet til et snedkerfirma som blandt andet brugte det til maling af vinduer.

Frem til 1971 var ladens tag og noget af tømmeret blevet forfalden, idet menighedsrådet fra ca. 1959 og frem til 1971 havde mange drøftelser med Haderslev Stift, om præstegårdsladen skulle sættes i stand eller nedrives.

I den forbindelse blev der i 1970 udarbejdet et ombygnings- og restaureringsprojekt som ikke kunne gennemføres.

I stedet blev der i 1971 ved hjælp af en lokal tømrmester gennemført en istandsættelse af tagkonstruktionen og ny tækning af stråtaget på en del af nord- og sydsiden.

Herefter blev dele af laden anvendt af interesserede til oplag med videre, ligesom den anvendtes til oplag og redskabsrum for kirken og præstegården.

Præstegårdsladen 2015

I 2017 var spærene begyndt at smuldre i de ender, som hvilede på murværket, og menighedsrådet vedtog, at der ikke skulle være adgang til laden på grund af nedstyrtningssfare, og på et provstesyn afholdt den 22. juni 2017 blev det besluttet, at der skulle gøres noget ved laden.

Den 11. juli 2017 kom rapporten fra provstiet, og menighedsrådet kunne gå i gang med arbejdet.

Arkitekt blev kontaktet, og en besigtelse sammen med arkitekten blev foretaget den 8. august 2017.

Den 10. august kom der et overslag fra arkitekten, og den blev sendt til Sønderborg Provsti samme dag.

I 2022 gik renoveringsarbejdet i gang og det blev færdig i 2023.

Jørgen Due Jensen, Ulkebøl

Glorværdig indsats

På det sted, hvor Sønderborg Lufthavn er placeret i Ulkebølskov, og hvor Cimber Air (nu Alsie Express, red.) sender tusinder af mennesker ud i verden, opførtes i 1794 en gård, som fik navnet Vesbæk. Det var en udflyttergård fra kirkebyen Ulkebøl. Her fødtes i 1841 en bondeknøs, som fik navnet Claus Petersen Matthiesen, rundet af en alsisk bondeslægt.

Hans hu stod til blomster og planter, og gartneri havde hans altoverskyggende interesse. Men det var ikke faderens ønske, at han skulle dygtiggøre sig på dette felt, fordi det dengang ikke ansås for at være en god næringsvej. Alligevel puslede han med haven og abildgården, hvor han fattede særlig interesse for frugttræer.

Efter endt skoletid i Sønderborg valgte han at gå lærervejen, og han kom på Skårup seminarium, hvorfra han dimitteredes for derefter at blive lærer i Augustenborg.

Krigen i 1864 satte punktum for hans virke i grænselandet. Han blev afskediget på grund af sin nationalpolitiske holdning, og han forlod hjemstavnen for evigt.

Efter at have været lærer i nærheden af Viborg, ansattes han i 1870 i Gundsømagle på Sjælland, og her begyndte han på et andet livsværk, studiet af frugttræer og dyrkning af frugt.

Flid og glødende interesse til dansk frugtavl gav sig udslag i plantning af frugttræer. Der fortælles, da han kom til Gundsømagle, var der et frugttræ i lærerboligens have, og han begyndte straks at plante frugttræer; ved hans bortrejse var der i skolens have 1800 frugttræer. Hans interesse smittede af blandt sognets øvrige befolkning; da han kom til byen, var der ca. 30 frugttræer; da han rejste, var der ca. 2000.

Skolens have blev en art planteskole, og her kunne han studere og forske sorterne. Ved korrespondance og rundrejser i landet fik han undersøgt 900 danske frugtsorter.

Hans alsidige viden om frugt delagtiggjorde han med mange andre fagfæller, dels med sine talrige publikationer, dels gennem

Claus Petersen Matthiesen

organisationer som det kgl. danske have-selskab, det kgl. danske landhusholdningsselskab, alm. dansk gartnerforening, det nuværende dansk erhvervsgartneri, gartner-tidende og det jyd-ske have-selskab.

Af andre litterære produktioner kan nævnes bøger om haven, insekter, frugtopbevaring samt en skildring af hans hjemegns have-dyrkning.

Kronen på værket er utvivlsomt hans "Dansk Frugt" i 3 bind, som udkom i årene 1913-24.

Det er resultatet af omkring 40 års arbejde med undersøgelser og erfaring. Alle sorter har han, på få undtagelser nær, undersøgt, ligesom de udmærkede illustrationer i bøgerne er hans eget værk. Sorterne af frugt fandt han på sine mange rejser rundt i landet. Og han skriver videre:

"En stedlig frøsort har selvfølgelig intet navn udover tiltrækkerens, og i langt de fleste tilfælde har det været overladt til mig at foreslå eller give det navn. I disse tilfælde har hovedreglen været at knytte hjemstedsnavnet til frugten; derved ved man, hvor den har hjemme. Endvidere har jeg medtaget en del sorter fra den dansktalende del af Sønderjylland, forsåvidt de har været kendt før 1864. Jeg tror også at have gjort rigtigt deri, da de fleste af disse sorter har fundet udbredelse hos os og er velkendte her i landet."

Selv om han helligede sig arbejdet om pomologi, læren om træfrugterne, deres kendetegn, egenskaber og forædling, glemte han aldrig den landsdel, han var runden af. Hans kærlighed til fødeøen Als kom blandt andet til udtryk i et

erindrings-skrift, han efterlod sig; heri priser han hjemmet og hjemstavnens på fortræffelig vis.

Da han døde i 1929, var han æresmedlem af Sveriges og Tysklands pomologiske foreninger samt af flere danske organisationer.

Uddrag fra "Alsisk Kalender 5", udgivet af Alsingergildet i 1983

Undervisningsprog på Ahlmann-Skolen

En stor aflevering fra Ahlmann-Skolen i februar 2023 indeholdt et righoldigt materiale spændende fra karakterprotokoller og forsømsmelsesprotokoller til masser af elevbilleder og -lister, billeder fra arrangementer og udflugter og små lærerportrætter i rammer.

Materialet har kun været igennem en første sortering for at skabe et foreløbigt overblik og venter nu på arkivering.

Den første sortering afslørede, at Genforeningen 1920 på Ahlmann-Skolen ikke kunne gennemføres på én gang.

Vi fandt denne karakterprotokol for Ahlmann-Skolens dansk-sprogede afdeling:

Protokollens titel angiver vel, at der må være en anden del af Ahlmann-Skolen med et andet undervisningsprog og en hurtig undersøgelse viste, at det andet undervisningsprog var tysk.

Hvad var baggrunden for det?

I perioden 1906-1908 blev der bygget en ny skole på Kejser Wilhelms Allé, som en højst tiltrængt udvidelse og fornyelse af skolekapaciteten i Sønderborg.

Byens indbyggertal var hastigt stigende først i 1900-tallet, i år 1900 var der 5.522 personer og i 1910 var tallet steget til 10.042.

I det hele taget var det en by i stærk vækst med byggeriet og ibrugtagelsen af marinestation og skibsartilleriskole i 1905-1907 som en af vækstmotorerne, der hentede mange håndværkere og militærfolk til byen.

Skolen på Kejser Wilhelm Allé blev bygget som en kommunal drengeskole, idet den tyske skole havde adskilt kønnene i undervisningen:

Pigerne gik i tre små kommunale skoler fra først i 1800-tallet, Karoline Amalie-skolen, Wilhelmineskolen og Rektorskolen, belig-

gende ved kirketorvet, fra (det nuværende) Ringridermuseet til nuværende VUC.

I forbindelse med Genforeningen blev skolevæsnets i Sønderborg reorganiseret efter de nye danske forhold, men både byen og skolevæsnets var stærkt mærket af forholdene under første verdenskrig.

Byen havde mistet ca. 2.500 af sine indbyggere ved nedlæggelsen af marinestationen og en vis fraflytning ved adskillelsen fra Tyskland. Byens befolkning havde lidt nød under krigen og byens ressourcer var stærkt nedslidte. Det gjaldt også byens skoler, der havde været uden varme og uden vedligeholdelse, da krigen havde krævet alle ressourcer. For skolerne var nøden blevet forstærket af, at mange lærere havde været indkaldt under krigen og sammen med sult, kulde og den spanske syge sidst i 1918 havde det ført til meget stort elevfravær og disciplinære vanskeligheder på skolen på Kejser Wilhelms Allé.

Skolen på Kejser Wilhelms Allé. Skolen fik i 1937 navnet Ahlmann-Skolen i forbindelse med, at endnu en ny skole kom til, Sct. Jørgens Skole

Billede af Karoline Amalie-skolen. Denne og Wilhelmine-skolen blev revet ned i forbindelse med anlægget af tilkørslen til Chr. X's Bro 1929. Rektorskolen blev revet ned i 1936, da Sct. Jørgens Skole blev bygget

Reorganiseringen skete altså under vanskelige forhold, der måtte tage hensyn til elevgruppens sprog, undervisningsmaterialerne, lærerne til rådighed og skolebygningernes tilstand.

Så der var på samme tid et flertal af befolkningen i byen, der havde stemt for tilhørsforhold til Tyskland ved afstemningen 10. februar 1920 og et stærkt ønske hos de dansksindede om danske forhold i skolevæsnet.

Byens løsning blev en kommuneskole med en tysk afdeling og en dansk afdeling. Og som leder af skolen blev ansat Nis Christian Jørgensen, født 26. maj 1868 i Rinkenæs i et dansksindet hjem. Han havde taget lærereksamen på seminariet i Haderslev i 1888. Inden sin ansættelse som rektor på skolen på Kejser Wilhelms Allé havde han været rektor på en pige-folkeskole i Kiel.

Han bedømmes som værende meget smidig og pragmatisk i forhold til det nationale, og han tilskrives også æren for at overgangen i Sønderborgs skoler gik så forholdsvis gnidningsfrit.

Kommuneskolen i Sønderborg startede altså med et flertal af tysksprogede elever, tysksprogede og tysk uddannede lærere og først langsomt kom der dansksprogede og dansk uddannede lærere til.

I denne proces 1920-1925 blev den tyske afdeling altså placeret i skolen på Kejser Wilhelms Allé/Kongevej, mens den danske afdeling blev placeret i Hertug Frederik-Skolen (nuværende Reimers-skolen). I den danske afdeling blev Heide Simesen overlærer og leder.

I perioden skiftede flertallet i elevgruppen til dansktalende, og det førte i 1925 til, at de to grupper byttede skole, idet den danske afdeling overtog skolen på Kongevej, og den tyske afdeling flyttede

til Hertug Frederik-Skolen. Skiftet var blevet aftalt og sat i værk af de to skoleledere.

Med denne meget korte gennemgang af skolesituationen i Sønderborg først i 1920'erne er vi så fremme ved en forklaring på, hvordan der kunne være en dansk afdeling i kommuneskolen og en forklaring på protokollen for bestået mellemskoleeksamen fra 1927.

Knud Erik Sørensen

Litteratur

Sønderborg bys historie, bd. 2. Udgivet af et udvalg ved Holger Hjelholt (Dy-Po Bogforlag, Sønderborg 1966).

Jubilæumsskrift om Ahlmann-Skolen 1907-2007 af Claus Bjørton (Sønderborg 2007).

Efterlysning

På Ulkebøl Arkiv mangler vi konfirmandbilleder fra Ulkebøl Kirke fra følgende årgange:

1908, 1909, 1912, 1918, 1919, 1921, 1922, 1941, 1973, 1974, 1975, 1977, 1978, 1979.

Fra følgende årgange mangler vi både billeder og navne på konfirmanderne: 2020, 2021, 2022, 2023.

Hvis du har et af dem, vil vi meget gerne have lov til at skanne det. Hverken billedet eller navne på konfirmanderne vil blive offentliggjort, men materialet vil indgå i arkivets samlinger.

Se kontaktoplysninger side 2.

Konfirmander 1899

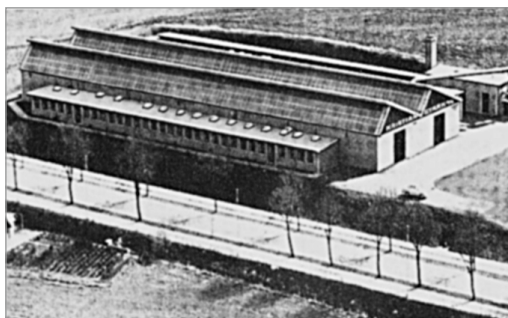
To arrangemente i juni 2023

Sønderborgarkivet har fået en invitation til at deltage i en “markedsdag” for beboerne på Dybbøl Plejecenter, Gammel Aabenraavej 24, torsdag d. 8. juni, hvor vi på en stand skal vise billeder af området, før plejecentret blev bygget.

Vi har valgt at tage udgangspunkt i en bygning, der lå på det sted, hvor plejecentret er nu.

Det drejer sig om en afdeling af Kristian Stærks fabrik, en afdeling, der lavede trækasser til transport og opbevaring af varer. Kasserne blev lavet af spånplader/krydsfinér.

Vi vil også inddrage fabrikken, der lå ved Allsund i nærheden og flere andre nu forsvundne bygninger i det nærliggende område.

*Kristian Stærk A/S
Kassefabrik*

Det andet arrangement, vi skal deltage i, er strikkefestivalen “Garn Uden Grænser”, som finder sted på flere lokationer i byen 17. til 18. juni.

Strikkefestivalen finder bl.a. sted i flere lokaler på kasernen, og vi foreslog derfor arrangørerne at lave en lille udstilling af vort righoldige materiale om Det nordiske Kamgarnsspinderi. Materialet omfatter rigtig mange billeder af bygningerne, produktionen og medarbejderne og dertil en mængde strikkeopskrifter/strikkebøger fra 1930'erne og frem til 1960.

Sønderborg Kaserne

Tirsdag den 24. oktober 2023 kl. 19.00

FOREDRAG OM GRÆNSEGENDARMERIET

*Tidligere redaktør på JyskeVestkysten,
journalist **Poul-Erik Thomsen** holder foredrag om sin bog
INGEN så det komme*

Vi vil få en spændende beretning om grænsegendarmernes historie og deres skæbne under anden verdenskrig.

Bogen fortæller om Grænsegendarmeriet fra Kongeåen, der blev modtaget som nogle af genforeningens helte i Sønderjylland. Blot 25 år senere var helte blevet til ofre.

Gendarmernes indespærring i Frøslevlejren og ophold i tyske koncentrationslejre blev begyndelsen til slutspillet for Grænsegendarmeriet.

Op mod 300 gendarmere blev interneret og placeret i Frøslevlejren. Mens flere ret hurtigt var frigivet, blev 141 gendarmere sendt med tog i kreaturvogne med Neuengamme som bestemmelsessted. For mange blev det også en endestation.

38 grænsegendarmere døde i det nazistiske kz-helvede. Endnu flere vendte invaliderede tilbage, og Grænsegendarmeriet genandt aldrig tidligere tiders styrke.

Tilmelding kan ske på arkiv@ulkeboelarkiv.dk,
sonderborgarkiv@gmail.com
eller telefon **7443 2710** i arkivernes åbningstider.

Senest 16. oktober 2023.

Pris inkl. kaffe og kage: 60 kr.